

Розділ 3. МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ТА ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЗАХІДНОЇ ВОЛИНИ (1921–1939)

Моделі формування та праця української еліти Західної Волині мають свою історію, яка складалася з певних періодів. Із початку ХХ ст. національна ідея набула більшої сили, особливо після Української революції 1917–1921 рр., що сприяло формуванню української еліти на теренах Волині. Територія Західної Волині, за Ризьким мирним договором 1921 р., ввійшла до складу Польщі. Спробуємо окреслити моделі формування провідної верстви та проаналізуємо її діяльність у 1921–1939 рр. Насамперед українська еліта не виконувала управлінських функцій і не мала урядових посад. Наприклад, майже всі члени адміністративного апарату Волинського воєводства були поляками. У 1923 р. із 283 працівників воєводського та повітового управлінь 274 були поляками за національністю, до них належали й вищі керівники поліції¹. Проте в Польщі українці мали змогу створити політичні партії та брати участь у виборах до парламенту, і цим вони скористалися. Відповідно, можемо говорити про українську політичну еліту, оскільки вона приймала окремі політичні рішення.

Потрібно врахувати й те, що за часів царського самодержавства все робилося, щоб Волинь була відсталою далекою провінцією, і цього російській владі вдалося частково добитися. Тож української інтелігенції на території Західної Волині було небагато, втім, у міжвоєнний період ХХ ст. ситуація трохи змінилася. Зауважу, що моделями формування української еліти Західної Волині були: українські родини (серед них і духовні), освітні заклади, зокрема духовні семінарії, громадсько-політичні, релігійні та молодіжні організації, емігранти з Наддніпрянської інтелігенції. Зрозуміло, що на виховання еліти потрібен був час, лише емігранти значно підсилили становище української еліти й виявили себе у різних сферах волинського суспільства.

Однією з моделей формування еліти була українська родина. Низка відомих волинських сімей виховала знаних особистостей, представників еліти. Це духовні родини Шумовських, Данилевичів, Герштанських, а також Козубських, Струтинських-Черкавських та ін. Зупинюся на родині Шумовських. Аналіз спогадів Ю. Шумовського «Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині» підтверджує пріоритетність сім'ї у процесі національного виховання особистості².

¹ Mędrzecki W. Województwo Wołyńskie 1921–1939. Elementy przemian cywilizacyjnych społecznych i politycznych. Wrocław; Kraków; Gdańsk, 1988. S. 22.

² Шумовський Ю. Зруйноване гніздо, чи Історія однієї священицької родини на Волині. Саванна (США), 1994. Т. 1.

Найстарший син Арсен Шумовський (1887–1967) – інженер, дослідник зварювання металів. У період гетьманату Павла Скоропадського працював на залізниці й одночасно викладав у Київській політехніці³. За порадою професора Патона, А. Шумовський покинув Україну та прибув до Праги в 1921 р., а згодом переїхав до Польщі⁴. Ще один син, Юрій Шумовський – археолог, православний священник, автор спогадів – навчався у Дубенській гімназії та Кременецькій духовній семінарії. Закінчив Варшавський університет у 1934 р., у 1934–1938 рр. був делегатом із Волині Варшавського археологічного музею, а в 1938 р. закінчив археологічний факультет цього вишу. Для виховання поваги до минулого своєї Батьківщини та вивчення власної історії археолог Ю. Шумовський пропонував залучати школярів і молодь для допомоги у збиранні археологічних пам'яток й етнографічних матеріалів на волинських землях⁵. Юрій Федорович цікавився не тільки археологією, він збирав різноманітну етнографію, зокрема ікони, книги-стародруки, фотографував і малював стародавні будівлі релігійного призначення, як-от церкви, каплиці, божниці тощо. Знаходив також контакти з місцевими жителями і записував від них народні перекази, пісні, легенди та загадки⁶. Потім о. Юрій опинився в еміграції (США).

Фото Арсена Шумовського

Ще одна представниця великої родини – Анастасія Шумовська (1889–1985) вчителька і піаністка, працювала в духовному училищі у Кременці, в Мізочі на Волині. Інша дочка – Олександра Шумовська (1896–1985) – була співачкою, піаністкою, композиторкою та педагогинею. Вона закінчила Духов-

³ Там само. Т. 3. С. 135.

⁴ Українські інженери в світі. *Вісті українських інженерів*. 1957. Ч. 2. С. 151.

⁵ Шумовський Ю. Археологічні пам'ятки Волині та спосіб збереження їх. *Церква і народ*. 1936. Ч. 20. С. 569.

⁶ Бухало Г. Професор з Мирогощі (про Юрія Шумовського). *Історична Волинь*. URL: http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1528&Itemid

ну єпархіальну семінарію у Кременці, потім Блудовське Братство в Острозі, а згодом зробила шалену кар'єру співачки в Парижі. Найдовше працювала в Парижі професоркою консерваторії. Павло Шумовський (1899–1983) – професор, доктор агрономії, дослідник-андролог, член-кореспондент Французької академії наук. Інший син – Петро Шумовський (1903–1966) – доктор медицини, був учнем Острозької гімназії у 1917–1918 рр., брав участь у революційних подіях як член Січі ім. Івана Богуна⁷. Працював лікарем у низці європейських країн. Він є автором монографії «Остріг», яка вийшла друком 1964 р. в Англії, потім у Канаді⁸. Родина Шумовських виховала інтелігентів, які залишили помітний слід в історії Західної Волині. Кожна дитина цієї великої священницької родини з Мирогощі Дубенського повіту своєю діяльністю прославляла Україну та свій народ.

Однією з моделей формування національної еліти варто назвати вихованців навчальних закладів Західної Волині. Під час Української революції 1917–1921 рр., у період Гетьманату, стало можливим відкриття української гімназії у м. Кременці (жовтень 1918 р.) – осередку патріотичного виховання молоді, тобто майбутньої національної еліти. На підставі прохання Кременецького товариства «Просвіта» Міністерство народної освіти дозволило присвоїти їй ім'я одного з активних діячів УНР, міністра освіти Івана Стешенка⁹. Учителі гімназії були одними із засновників вчительського союзу в м. Кременці. Цей союз на своїх з'їздах порушував питання, пов'язані з навчанням і вихованням учнів¹⁰. Діяльність цього об'єднання сприялагуртуванню національної освітянської інтелігенції.

У Кременецькій українській гімназії була створена лекційна комісія, яка займалася національним вихованням. Також на пропозицію «Просвіти» її члени організували курси українознавства, які були популярними поміж жителів міста. Найчастіше викладачі у вихідні дні читали лекції про політичне становище в Україні та світі¹¹. У 1938 р. гімназію закрила польська влада.

Свідченням того, що гімназія була джерелом поповнення української еліти Західної Волині, є її знані вихованці. Серед випускників – поетеса, художниця, писанкарка Оксана Лятуринська, визначний письменник Улас Самчук¹². Випускники Кременецької української гімназії виявили себе на ниві письменництва, освіти, культури. Багатьох із них переслідувала і польська, і радянська окупаційні влади. Безпідставно на різні роки ув'язнення і заслання були засуджені Марія Цимбалюк-Кавун, Олекса Волошин, брати Сергій і Петро Кондративи та ін. Чимало колишніх гімназистів полягло в боротьбі з німецькими окупантами, серед них брати Ярослав і Ярополк Вітенки. Ба-

⁷ Шумовський Ю. Зруйноване гніздо... Т. 1.

⁸ Войтович С. Петро Шумовський (1902–1966). *Острозькі просвітники XVI–XX ст.* Острог, 2000. С. 203.

⁹ Державний архів Тернопільської області (Держархів Тернопільської обл.). Ф. 351 (Кременецька українська гімназія. 1918–1938). Оп. 1. Спр. 2. Арк. 38.

¹⁰ Там само. Спр. 1. Арк. 14.

¹¹ Там само. Спр. 16. Арк. 32.

¹² Чернихівський Г. Портрети пером. Кременець, 2001. С. 31.

гато гімназистів емігрували за кордон. Це була українська еліта, вихована в патріотичному дусі у стінах гімназії. Особливо складні часи для розвитку українського шкільництва настали в період антиукраїнського наступу уряду Владислава Грабського.

До речі, українці на Волині могли здобути середню освіту лише в трьох українських освітніх закладах, які були приватними: українській гімназії у Кременці, Луцькій українській гімназії та гімназії в Рівному. Для порівняння зазначу, що у 1925 р. на Волині функціонувало 500 українських шкіл, а вже у 1927/1928 навчальному році їх залишилося лише 5¹³. Громадські організації нерідко опікувалися шкільництвом, тому 1921 р. українську гімназію в Луцьку під свою опіку взяло культурно-просвітницьке товариство «Просвіта»¹⁴. Виховання майбутньої еліти було важливою справою, провідні українські діячі це добре розуміли.

Українські вчителі гуртувалися і спільно намагалися вирішити проблеми навчання українських дітей. Так, 18 березня 1923 р. відбувся з'їзд українських вчителів у Холмі за участю 163 освітян із Холмщини та Підляшшя, а також 69 педагогів із Волині та Полісся та 2 з Галичини. Вони порушили питання української мови в навчанні та звернулися до депутатів сейму з проблем освіти¹⁵. Також у Волинському воєводстві діяло Товариство будови шкіл на Волині, в його роботі брали участь українські послы Степан Скрипник, Петро Певний, Євген Богуславський¹⁶. Власні приміщення для шкіл були не менш важливі й організацією їхнього будівництва зайнялася українська інтелігенція.

Наведу приклад боротьби вихованців освітніх закладів проти колонізаційної політики влади. Так, група учнів з української гімназії та духовної семінарії з Кременця вирішила відвідати козацькі могили під Берестечком, щоби вшанувати пам'ять загиблих козаків, які боролися за визволення України від польського панування. Однак воєвода Генрик Юзевський закликав утриматись від таких відвідин, стверджуючи, що вони можуть мати політичне спрямування та загрожувати громадському спокою. Українські громадські організації натомість пішли до Берестечка велелюднішим зібранням, ніж зазвичай. У с. Пляшева, під самим Берестечком, їх зупинила поліція, розпитуючи кожного окремо про причину приходу. Більшість учасників пізніше відпустили, але в декількох осіб, охопно з учнем семінарії, відібрали документи. Згодом його випустили з постерунка поліції і наказали негайно повернутися додому, щоб не втратити документів та не створити собі проблем у школі¹⁷.

¹³ Стрільчук Л. Волинська «Просвіта» у міжвоєнний період: становлення, діяльність, заборона. *Товариство «Просвіта»: в обороні української ідентичності, духовності та культури (до 150-літнього ювілею)*. Львів: Логос, 2019. С. 214.

¹⁴ Крамар Ю. Шкільна освіта на Волині у міжвоєнний період. URL: <http://surl.li/jarci>

¹⁵ Горний М. М. Українська інтелігенція Холмщини і Підляшшя у XX ст.: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02 / Чернівецький державний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 2000. 20 с.

¹⁶ Будова шкіл на Волині. *Українська нива*. 1933. Ч. 15.

¹⁷ Паїсій епис. Мої передшкільні роки (спогади). *Рожко В. Преосвященний Паїсій, єпископ Сават Бавнд Брукський*. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. С. 43.

Джерелом поповнення української духовної еліти стала православна семінарія в Кременці, що у Волинському воєводстві. В історії були періоди, коли вона мала проукраїнське спрямування. Молода генерація українського духовенства, вихована в семінарії, ще під час навчання мала змогу осягнути основи українського національного світогляду. Цьому сприяли такі наставники, як Василь Біднов, Михайло Кобрин, Філімон Кульчицький¹⁸.

Зверну увагу на те, що на Волині була значна кількість монастирів, тож не дивно, що додатковим джерелом формування духовної провідної верстви були чернечі обителі краю. Наприклад, у Загаєцькому монастирі 1922 р. зустрілися на той час уже відомі у краї релігійно-громадські діячі, яким судилося відіграти першорядну роль у церковному житті Західної Волині в передвоєнні роки: Олександр Громадський, тодішній ректор Кременецької духовної семінарії, що одночасно очолював Волинську Духовну Консисторію, та Петро Сікорський, який у 1908–1918 рр. працював у Київській Духовній Консисторії, у роки української революції був начальником господарського відділу Міністерства ісповідань (1918–1919) і віцедиректором Департаменту загальних справ (1919–1921), а згодом з урядом УНР емігрував до Польщі й оселився у Кременці. У лютому 1922 р. в Загаєцькому монастирі Громадський прийняв чернечий постриг з іменем Олексій та відразу був возведений в сан архімандрита¹⁹. П. Сікорський того ж року й у тому ж монастирі прийняв постриг з ім'ям Полікар і був висвячений в ієромонаха²⁰. Зазначені факти є свідченням того, що монастирі були джерелом формування духовних діячів Західної Волині, які виявили себе не лише в релігійній сфері. Прикладом є діяльність Олексія Громадського, особливо у перший кременецький період до кінця 1922 р. Він був співтворцем Волинсько-Кременецької єпархії та підтримав ініціативу польського уряду щодо проголошення автокефалії Православної Церкви в Польщі²¹. Назву ще одного активного релігійного діяча, який відстоював українізацію Церкви супроти зрусифікованого духовенства на Волині – це Арсен Річинський, лікар, громадський діяч, публіцист, організатор церковних з'їздів на Волині²².

На думку низки дослідників, зокрема, Миколи Кучерепа, Володимира Дмитрук, Вікторії Прокопчук, парламентські вибори 1922 р. можна вважати виявом політичної активності населення та моментом творення української політичної еліти. Тут наявні дві тенденції, перша – нечисленна західноволинська українська інтелігенція об'єдналася і в складі Блоку національних меншин утворила автономний Український виборний комітет Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся на чолі з Павлом Васильчуком із Холма і Михайлом Черкавським, директором вчительської гімназії з Дерманя²³. Друга – українці

¹⁸ Скакальська І. Історія України в особах: волинська сторінка міжвоєнного періоду ХХ ст. Київ, 2017. С. 74.

¹⁹ Православна Волинь. 1922. № 5–7. С. 38–39.

²⁰ За соборність. Неперіодичний орган товариства ім. Петра Могили. 1932. Ч. 3.

²¹ Борщевич В. Митрополит Олексій (Громадський) в історії українського православ'я першої половини ХХ ст. Рівне, 2021. С. 188.

²² Гудима А. Харизма Арсена Річинського. 2 вид. Тернопіль, 2008. 144 с.

²³ Кучерепа М. М., Дмитрук В. Г., Прокопчук В. І. Волинь у міжвоєнний період (1921–1939 рр.). Луцьк, 1994. С. 22.

підтримали своїх кандидатів, обрали 16 депутатів, серед них – жодного поляка, добре організували передвиборчу кампанію, що було заслугою політичної еліти, модель якої лише формувалася в контексті різних політичних сил та вподобань.

Серед депутатів польського сейму і сенату 1922 р. вирізняється постать адвоката Самійла Підгірського – емігранта, члена Української Центральної Ради²⁴. Під час засідання сейму 23 січня 1922 р., він, як посол від Волині, проголосив промову від імені Українського сеймового клубу, в якій виразив головні політичні засади українського представництва та наголосив на праві українців на самовизначення в межах Польської держави²⁵.

Самійло Підгірський

Активною депутаткою польського сенату була емігрантка Олена Левчанівська, яка з 1921 р. перебувала у Західній Волині, проживала в Ковелі, Луцьку, працювала в «Просвіті» і Раді соціального забезпечення. У 1922 р. була обрана в сенат Речі Посполитої, де відстоювала інтереси волинян²⁶. Так, під час засідання сенату 28 листопада 1924 р. О. Левчанівська критично виступила проти дискримінації українців поляками²⁷. В одній з промов сенаторка порушила питання щодо передбачення коштів у бюджеті міністерства праці й суспільної опіки на українські дитячі притулки та на потреби українців із фізичними вада-

²⁴ Рожко В. Духовні сіячі Поліського краю. *І потекла сторіками ... Могили не можуть мовчати*. Вінніпег, Канада: Спадщина, 1994. С. 250.

²⁵ Виклад програми української соціал-радикальної партії. *Українська суспільно-політична думка в 20 ст. Документи і матеріали*: в 3 т. / упоряд.: Т. Тумчак, Р. Сольчаник. Київ: Сучасність, 1983. Т. 2. С. 45.

²⁶ Луговий О. Визначне жіноцтво України. Історичні життєписи. Київ: Вид. «Ярославів вал», 2007. С. 230.

²⁷ Левчанівська І. Сенаторка (мемуари). Луцьк: «Джерело», 2004. С. 98–99.

ми і внесла з цього приводу резолюцію до сенату О. Левчанівська висвітлювала проблему становища українців у таборах інтернованих, зокрема, в Калішу, займалася проблемами українських притулків для дітей на Волині²⁸.

Олена Левчанівська

Деякі видатні представники української еліти здобували перший досвід у громадській роботі через працю в кооперативних організаціях. Наприклад, у 1920-х роках Степан Скрипник працював у Повітовому союзі кооперативів у Кременці²⁹. Так, кооперативні організації були частково відповідальні за формування інтелігенції, яка мала знання і досвід у господарській справі. Особливо відзначились у кооперативному русі емігранти, їх у кооперативних установах Волині як працівників було задіяно 25 %, а як організаторів – 40 % (О. Ковалевський, С. Бачинський та ін.)³⁰.

Активний кооперативний діяч – Матвій Крутяк, родом із Почаєва, що на Волині. Він був довгий час членом дирекції Українського кооперативного банку в Почаєві, займався справою кооперації овочарні, для цього спеціально пройшов навчання³¹. Саме завдяки йому та його однодумцям Почаїв поступово перетворювався на кооперативний центр Кременеччини, а згодом Західної Волині. До цих процесів значно долучився і просвітянин, депутат сейму, публіцист та директор Українського кооперативного банку в Почаєві – Семен Жук³².

²⁸ Промова сенаторки О. Левчанівської в Сенаті 28 липня 1924 р. «Роде наш красний...» (Волинь у долях краян і людських документах). Наукове видання / упоряд. Л. К. Оляндер. Луцьк: «Вежа», 1996. Т. 1. С. 196–202.

²⁹ Смирнов А. І. Мстислав (Скрипник): Громадсько-політичний і церковний діяч, 1930–1944: монографія. 2-ге вид. доп. Київ: Смолоскип, 2009. С. 52.

³⁰ Давидюк Р. Між ідеями негаци Польської держави і здобуття автономії. Литвин М. Проект «Україна». Галичина та Волинь у складі міжвоєнної Польщі. Харків, 2017. С. 36.

³¹ Кравець С. Кооперація в Почаєві на Волині і роль в ній Матвія Кіндратовича Крутяка. Літопис Волині. 1988. № 15. С. 161–165.

³² Скакальська І. Громадсько-політична діяльність Семена Жука. Кременець, 2006. 160 с.

Зауважу, що найбільше зусиль українська еліта докладала у дві сфери суспільного життя – кооперативний рух і культурний.

Пластунські організації відігравали важливу роль у формуванні еліти. Пластуни брали участь у різних заходах, як-от загальні збори «Просвіти», гімнастичні виступи на вечорах товариства, допомога при проведенні свят для бідних, збір коштів на літературу для бібліотек, упорядкування могил і будівництво Народних домів. Завдяки підтримці «Просвіти» пластовий рух швидко поширювався на волинських землях, з'являлися пластові гуртки при гімназіях і школах у різних містах, зокрема Луцьку, Кременці, Острозі та ін. Цей процес тривав майже до початку 1930-х років, навіть під час підпільної діяльності, коли в 1928 р. Пласт на Волині заборонили. За дослідженнями, упродовж 20–30-х років XX ст. у Західній Волині було понад 70 пластових осередків, які об'єднали кілька тисяч молодих людей зі сіл, учнів шкіл та гімназій, студентів і невелику кількість робітничої молоді. Саме навколо них гуртувалося чимало прихильників пластових ідей³³, що в майбутньому стали українською елітою, причому морально та фізично загартованою.

Новою моделлю формування волинської еліти з 1920-х років стали наддніпрянські українці, які емігрували від більшовиків на територію Східної Галичини та Західної Волині. Більша частина з них були учасниками Української революції 1917–1921 рр. Вони значно підсилили позиції волинської еліти своїм політичним досвідом і громадською активністю. Хоча українська еміграція була різнобарвною, але характеризувалася спільною ідеєю української державності. Також потрібно врахувати і колишніх воїнів УНР та УГА, які були інтерновані в табори, але потім отримали волю. Польську владу вельми непокоїли емігранти, які мали досвід боротьби і в нових умовах могли цю боротьбу продовжити. Польський уряд розпочав акцію з виявлення військових і політичних діячів, які прибули на Західну Волинь. Особливо шукали отамана В. Оскілка, його арештували, та після виходу з в'язниці він далі активно займався громадсько-політичною діяльністю, у 1922 р. створив на Волині Українську народну партію³⁴. Поміж емігрантів варто згадати Романа Бжеського, уродженця Чернігівщини, який поселився у Кременці, працював у книгарні, організував таємний гурток для молоді з вивчення історії України, також його перу належить низка наукових і публіцистичних праць, зокрема у кременецький період життя він писав статті для «Вісника» (20–30-ті роки XX ст.), коли головним редактором цього журналу був Дмитро Донцов³⁵.

Завершуючи огляд різних груп української інтелігенції у міжвоєнний період, окремо виділю модель, яка була найменш кількісною, до неї належали: науковці, літератори, представники культури і мистецтва. Серед наукової еліти на Волині вирізняє Броніслава Кобилянського – мовознавця і випускника Віденського університету з українського Покуття, який захистив дисертацію «Гуцульський говір і його відношення до говору Покуття» в 1926 р.

³³ Зародження Пласту на Волині. *Пластовий портал*. URL: <https://www.plast.org.ua/about-history/>

³⁴ Соловей О. Міграційні процеси на Волині у міжвоєнні роки (1918–1939): український вимір. Хмельницьк, 2017. С. 157.

³⁵ Роман Бжеський: Прелюдія поступу (вістниківський добробок 1924–1934 років) / упоряд.: В. Бойко, Т. Демченко. Київ, 2016. 472 с.

У 1927–1930 рр. він працював викладачем іноземної мови в гімназії імені Лесі Українки в Луцьку, а згодом викладав у Рівному до 1939 р. Під час роботи в Рівному підготував до друку три свої праці: «Гомін народнього слова», «Пісня про Ігорів похід» та «Практика тихого (мовчазного) читання» (методика опрацьована разом із професором Р. Шкляром)³⁶.

Творча інтелігенція протягом міжвоєнного періоду лише формувалася, це можна пояснити майже повною відсутністю у Західній Волині спеціальних навчальних закладів мистецького спрямування. Представником мистецької еліти волинського краю був живописець Олександр Якимчук³⁷. Митець О. Якимчук спільно з учнями рисувальної школи Почаївського монастиря у 1928 р. був учасником Волинської виставки сільського господарства та промисловості «Targi Wschodnie», яка проходила в Луцьку³⁸.

Яскравою постаттю творчої еліти був В'ячеслав Васьківський – митець-графік, який народився в Рівному, навчався в Академії мистецтв у Варшаві, де разом з іншими студентами з Волині приєднався до Української студентської громади емігрантів і створив у ній секцію малярів. В. Васьківський став активним членом мистецького гурту «Спокій» та організував виставки колективу в містах Західної Волині, що допомагало пропагувати національне мистецтво серед земляків³⁹.

Ніл Хасевич – неперевершений майстер еклібрису, графік, натхненник українського мистецького гурту «Спокій»⁴⁰. Для опанування техніки старовинного шрифту юнак власноручно переписав Пересопницьке Євангеліє. Н. Хасевич займався також ткацтвом і килимарством. Переважно серед творчої інтелігенції були самоуки, які натхненно й наполегливо удосконалювали свою майстерність. Зауважу, що мистецька еліта виявила себе і в громадському житті краю. Наприклад, музикант і композитор Михайло Тележинський був активним діячем проугодовської політичної сили та депутатом польського парламенту.

Василь Авраменко, хореограф, дослідник і популяризатор українських народних танців, зробив значний внесок у розвиток народної хореографії. У 1922 р. він переїхав на територію Західної Волині та організував у Луцьку балетну школу. За 10 місяців перебування на Волині поставив 65 балетних виступів і створив п'ять шкіл у різних містах. Після того, як Василь Авраменко покинув Кременець у 1923 р., його творчі ідеї та підхід до навчання народної хореографії перейняли його послідовники, зокрема Іван Бойко, який очолював танцювальну групу в Кременці⁴¹. В. Авраменку належить заслуга у вихованні

³⁶ Проф. Б. Кобилянський. *Наша культура*. (Варшава). 1935. Кн. 3. С. 200.

³⁷ Художники – уродженці Кременеччини. *Тернопільщина. Регіональний інформаційний портал*. URL: <https://irp.te.ua/2010-03-03-18-34-54/>

³⁸ Панфілова О. Г. Мистецьке життя Кременеччини 20–30-х років ХХ ст.: монографія. Тернопіль: Астон, 2012. 208 с.

³⁹ Мегик П. В'ячеслав Васьківський (1904–1975). Біографічний нарис. *Літопис Волині*. 1977–1978. № 12. С. 115–118.

⁴⁰ Кучерена М. Ніл Хасевич – український митець і патріот. *Волинь і волинське зарубіжжя: тези Міжнародної наукової конференції (Луцьк, 16–18 червня 1994 р.)*. Луцьк, 1994. С. 255–259.

⁴¹ Панфілова О. Г. Мистецьке життя Кременеччини... С. 66.

молодої мистецької еліти українського народу. Улас Самчук так згадує про свою участь у колективі В. Авраменка: «... я...пожинав лаври слави на чолі танцювальної групи безсмертних Авраменкових гопаків та “запорозців” разом з моїми юними друзями... Повна заля публіки, повно захоплення, бурхливі оплески»⁴².

За професійно-фаховим статусом можна виділити такі групи національної провідної верстви Волині: педагоги, лікарі, інженери, адвокати (до речі, ця професійна група найменше залежала від державних органів, була вільною у виборі суспільної поведінки), працівники кооперативних установ – керівники банків. Менш кількісно у воєводстві були представлені науковці та культурно-мистецька еліта. Також окремою групою виділимо православне духовенство, яке підтримало українізацію Церкви.

Завдяки своїй діяльності еліта на волинських землях сприяла національному пробудженню та небаченій політичній активності населення. Волинь стала одним із тих регіонів України, де в міжвоєнні роки, після поразки національно-визвольних змагань 1917–1921 рр., закладалися ідеологічні й духовні підвалини незалежної України. На волинських теренах активізується робота політичних партій, громадських організацій, налагоджується функціонування кооперативних установ, виходить україномовна преса. Зауважу, що формування зазначених моделей національної еліти відбувалося в умовах репресій із боку польської влади, «перевиховання» української інтелігенції у Березі Картузькій, дискримінації українців у галузі освіти, культури. Ці чинники й гальмували становлення української інтелігенції як окремої соціальної групи.

Формування української еліти на території Західної Волині – складний та довготривалий процес, який охоплює різні моделі. Модель національної еліти передбачає формування еліти національного рівня, яка має відповідати інтересам українського народу та забезпечувати розвиток України як самодостатньої держави. Модель інтелектуальної еліти ґрунтується на формуванні еліти з високим рівнем освіти, що забезпечує розвиток науки, освіти та культури. Модель політичної еліти формує еліту, яка впливає на політичні процеси. Через історичні обставини на території Західної Волині не було провідної моделі української еліти, а функціонували різні. В умовах відсутності держави в Україні національна еліта не мала можливості виконувати управлінські функції. Однак на Волині інтелігенція зуміла виявити себе без держави, спонукала земляків до боротьби за свої права. Важливо зазначити, що вихована в міжвоєнний період XX ст. національна еліта виявила себе на Волині і в роки Другої світової війни через діяльність націоналістичного Руху Опору.

Ірина Скакальська

⁴² Самчук У. На білому коні. *Дзвін*. 1993. № 2–3. С. 96.